

Saulius AMBRAZAS

*Lietuvių kalbos institutas***DĒL KANKORĒŽIŲ PAVADINIMŲ KILMĖS**

Dialektologiniai duomenys jau gana seniai tapo vienais svarbiausių istorinės gramatikos šaltinių. Čia užtenka prisiminti fundamentalius Jono Kazlausko, Zigmo Zinkevičiaus, Vytauto Mažiulio, Alberto Rosino darbus.

Tačiau kartais arealinė lingvistika nauja vaga pakreipia ir etimologinius tyrimus. Antai lietuvių, gudų (baltarusių), lenkų kalbų atlasai padėjo Vincui Urbučiui (1981, 205tt.) prieiti prie išvados, kad *gručkas* ‘griežtis’ – ne slavizmas (kaip manyta anksčiau), o – germanizmas. Įdomios ir šio iškilaus mokslininko (2009, 310tt.) etimologinės pastabos, pasirodžius latvių kalbos atlaso pirmajam tomui. Ir kitus savo straipsnius Urbutis paprastai pradeda nuo nagrinėjamųjų žodžių paplitimo išsamaus aprašymo. Anatolijus Nepokupnas (plg. jo darbų bibliografiją 2008) arealinės lingvistikos (plačiau prasme) požiūriu naujai pažvelgė į kai kurių prūsų žodžių kilmę.

Algirdas Sabaliauskas (1972), turėdamas po ranka dar tik juodraštinį *Lietuvių kalbos atlaso* žemėlapi (plg. LKA 1, Žemėl. 93), nustatė, kad *čiūtė* ‘kankorėžis’ (kurį vartoja vakarinė šiaurės žemaičių kretingiškių dalis) išriedėjęs ne iš vakarų aukštaičiams kauniškiams būdingų slavizmo *šyškà* (plg. gudų *шбішка*, le. *szyszka*) variantų *čečkà*, *čyčkà*, kaip manė Ernstas Fraenkeli (1955–1965, 72, 77), o – iš garsažodinės kilmės kiaulės pavadinimų, plg. lie. *čiūotė*, *čiūotis*; *čiūkà*, *čiūkas*, la. *čūcis* ‘kiaulaitė, paršas’ (apie juos plačiau žr. Sabaliauskas 1968, 172tt.).

Mat kai kuriose šiaurės žemaičių telšiškių šnektose kankorėžį žymi žodžiai *kiaulė*, *kiaulėlė*, *kiaulikė*, kai kur tame pačiame plote kaip minėtas *čiūtė*. Prie pat *čiūtės* arealo vartojami pavadinimai *būrė*, *būris*, *burikė*, *burýtis*, *burīulis*, kurie veikiausiai sietini su garsažodinės kilmės avies pavadinimais *būrė*, *burėlė*, *burūtė* ir pan. (apie juos žr. Sabaliauskas 1968, 116; Otkupščikov 1993 ir lit.).

Baltų kalbų atlaso (plg. BKA) rengimas suteikė progą pratęsti kankorėžių pavadinimų peržvalgą. Pasirodo, kad dauguma jų irgi yra garsažodinės prigimties.

Antai į anksčiau minėtus panašūs su karvių ar veršiukų pavadinimais besisiejantys:

- 1) *buziōkas, buziūkas, buziūlis, būzulas, buziūlas; bužỹs, bužēlis, buziūkas, bužūlis; būžỹs, būžēlis, būziūkas, būžūkas* (plg. *būzė, būžė* ‘karvė’, *buziūkas, buziūlis* ‘veršiukas’);
- 2) *bučiūkas, bučūkas, bučius, bučiai* (plg. *bučiūlis* ‘veršiukas’, *bučkė* ‘karvė’).

Jie būdingi pietų aukštaičiams ir vienai kitai vakarų aukštaičių šnektai. Dar čia galima atkreipti dėmesį į Júodpėnuose užrašytą pavadinimą *kakaraitas*, susijusį veikiausiai su gaidžio skleidžiamu garsu *kakarėku*, plg. dar *kakarìnė, kakarýnė* (LKŽ^e).

Kitas kankorėžių pavadinimų būrys išriedėjęs iš onomatopėjinių garsus reiškiančių veiksmazodžių.

Nemažame pietų aukštaičių plote ir keliose šiaurės vakarų aukštaičių šnektose (apie Žagārę) kankorėžio reikšme vartojamas *kukūtis*. Šiuo vediniu paprastai žymimas kukučių šeimos paukštis (*Upupa epops*).

Šį paukščio pavadinimą jau randame tiek pirmajame (*Dudek/Vpupa, kuku=||tis* 27), tiek antrajame (*Dudek. Vpupa. Kuku=||tis* SD³ 55) Konstantino Sirvydo žodynuose (plg. Pakalika 1979, 753; 1997, 508).

Tai priesagos *-utis*¹ vedinys iš seno, gal net vėlyvąją ide. prokalbę siekiančio, veiksmazodžio, plg. lie. *kùkti* ‘surikti’, *kaùkti*, la. *kàukt*, r. *кыкамь* ‘urgzti’, s. le. *kukać* ‘klykti’, v. v. a. *hiulen* ‘kaukti’, s. i. *kauti* ‘rėkia’, gr. *κωκύω* ‘rėkiu’ ir t. t. (Trautmann 1923, 122; Pokorny 1959, 535t.; Fraenkel 1955–1965, 230; Sabaliauskas 1990, 89; Smoczyński 2007, 267t.).

Tam pačiam darybos tipui priklauso du kankorėžių pavadinimai, vartojami šiauriniame Lietuvos kampe prie Latvijos sienos (apie Bīržus, Pāsvalį):

- 1) *burkūtis*², plg. lie. *buřkti* ‘murkti; bambėti’, *burkúoti*, interj. *būrkūt, burkū / buřkū* (LKŽ^e), o toliau iš dalies lie. *buřkšti* ‘dūduoti su odine dūdele’, *burkšnóti* ‘barkšnoti’, la. *burškēt* ‘tarškėti, baladoti; riedėti; girgždėti; neaiškiai kalbėti, plepėti’, le. *burczeć, burknąć* ‘murmėti, urgzti, zvimb-

¹ Ši iš determinatyvo **-t-* kilusi priesaga būdingiausia deminutyvams. Tačiau kartais ji panaudojama ir veikėjų pavadinimams daryti (plačiau žr. Ambrazas 1993, 142t.; 2000, 103t.).

² Šis vedinys Bīržų apylinkėse užrašytoje liaudies dainoje žymi ‘karvelį’: *Karvelis burkūtis, ko neburkuoji?* (LKŽ^e).

ti, dūgzi', č. *burčeti* 'džersškėti, žvangėti, barškėti, zvimbti' ir kt. (ME 1, 353; Fraenkel 1955–1965, 66 ir lit.);

- 2) *gurgūtis* (jis dar turi variantus *gurgūtė, gurgūckas*³, *gurgōzas*⁴), plg. *guṛgti* 'burbuliuoti; urgzi' (LKŽ⁵).

Kai kuriose pietų ir rytų aukštaičių šnektose yra ir daugiau panašios semantikos kankorėžių pavadinimų:

- 1) *baubūkas, baubėlis; bubūkas*, plg. lie. *baūbti, būbti, bubėti*, la. *baubt*; lo. *būbō* 'didysis apuokas' (Fraenkel 1955–1965, 37 ir lit.);
- 2) *būkas, būkėlis, būkėlys, būkėlė, būkūtis; būkas, bukėlis, bukūtis, būkšis*, plg. *baūkti* 'baubti, bliauti; rėkti', *būkti* 'bliauti, baubti', *būkas* 'toks balų paukštis, baublys'; la. *bucēt* 'skambėti', *būkšket* 'dusliai aidėti, dundėti', interj. *būkš*; sl. **bučati, *bukati* 'šaukti, baubti, verkti, triukšmauti', **bykь* 'jautis', s. i. *bukkati* 'loja', gr. βύκτης 'baubiantis' ir kt. (Endzelīns 1980, 411; Fraenkel 1955–1965, 37; Sabaliauskas 1968, 135; Trubačev 1976, 74, 88, 147t. ir lit.);
- 3) *bumborỹs, bumburỹs, bambuorỹs; bumbuorỹs; kvajų būmbuoras, bumburỹs*⁶, plg. lie. *bambėti, bumbėti*, interj. *bámbt, būmbt / buūmbt*; la. *bumbāt, bumbēt* 'mušti, baladoti'; le. *bęben*, r. *быбен* 'būgnas', gr. βουβειν 'dusliai skambėti' ir kt. (ME 1, 261; Fraenkel 1955–1965, 33t. ir lit.).

Iš atskirų vietų užrašytų kankorėžių pavadinimų čia tinka paminėti šiuos: *bibỹkas* (Drūskininkai), *biūbė* (Vaikinininkai, Rūdninkai); šis žodis lietuvių

³ Priesaga *-uckas*, matyt, atsirado iš lietuviškos priesagos *-utis (-ė)*, kuri dėl dvikalbystės ar daugiakalbystės buvo paveikta slaviškųjų priesagų, kilusių iš **-ko-*, plg. dar *-itkas, -ickas* (apie šias žr. Vidugiris 1997).

⁴ Priesaga *-ozas* išriedėjo iš determinatyvo **-g-/-g'*, su kurio išvestinėmis formomis lietuvių kalboje daromi įvairūs deminutyvams artimi daiktavardžiai, tarp jų ir veikėjų pavadinimai (plg. Ambrazas 1993, 162tt. ir lit.).

⁵ Šis kartu su *gaṛgti* ir panašiais onomatopėjiniais jo giminaičiais gali sietis su senu veiksmožodžiu lie. *gėrti*, la. *dzeft* (Fraenkel 1955–1965, 126). Pažymėtina, kad jis anksčiau reiškė 'ryti' (vėliau 'godžiai valgyti, gerti'), plg. s. bažn. sl. *požirp* 'praryju', s. i. *jirāti* 'ryja', av. *jaraiti* 'praryja', lo. *vorō* 'ryju' ir gr. βορά, s. air. *túarae*, arm. *ker* 'maistas' bei kt. (Trautmann 1923: 89t.; ME 1, 597; Fraenkel 1955–1965, 148t.; Pokorny 1959, 474tt.; Gamkrelidze, Ivanov 1984, 702; Sabaliauskas 1990, 85; Mažiulis 1988, 426; Kaukienė 2005; Smoczyński 2007, 172t.).

⁶ Šių vedinių priesagos veikiausiai kilusios iš būdvardinės priesagos **-ro-*, kuri kar-tais vartojama veikėjų pavadinimams daryti (plg. Ambrazas 1993, 132tt. ir lit.).

kalboje dar turi reikšmes ‘švendro buožė; tokia geltonai žydinti žolė, auganti prastoje žemėje su gulinčiais ant žemės lapais; bulvių žiedų vaisius; uodega’, plg. *bibyti* ‘šaudyti’, *bim̃bti*, interj. *bibýmpt*, *bibim̃t*, *bim̃bt* ir pan. (LKŽ^ę);

borškė (Veñtė, Kintaĩ); turbūt sietinas su *barskėti*, interj. *bárks̃(t)*; la. *brakstēt*, *brakšēt* ‘dundėti, braškėti’, interj. *braks*; toliau iš dalies plg. v. v. ž. *brāskēn* ‘braškėjimas’, v. v. a. *brastōn* ‘spragsėti’, s. isl. *braka* ‘girgždėti’, air. *brosc* ‘triukšmas, perkūnija’, lo. *fragor* ‘braškėjimas’ ir kt. (ME 1, 322t.; Stang 1942, 136; Fraenkel 1955–1965, 35 ir lit.);

budukas (Lúodžiai, Sālakas), plg. interj. *budùkš* (LKŽ^ę).

Sugrižę atgal į šiaurinį Lietuvos kampą netoli Latvijos pasienio, rasime pavadinimą *brėkis* (su variantais *brekỹs*, *brėkė*), kuris atsirado iš la. *breķis* ‘rėksnys, verkiantis vaikas’, padaryto iš veiksmažodžio *brėkt* ‘rėkti, verkti’ (pastarąjį bandoma sieti su sl. **brechatī* ‘šaukti, loti, šniokšti, šnypšti’, s. v. a. *pracht* ‘triukšmas’, air. *bressen* ‘šauksmas’, žr. ME 1, 330t.).

Su juo glaudžiai siejasi netoliese ir tame pačiame plote vienoje kitoje vietoje vartojamas *vėjavaikis* (su variantais *vėjāvaikis*, *vėjavaikis*, *vėjo vaikas*, *vėjo vaikai*).

O šiek tiek labiau į pietryčius plyti žymiai didesnis arealas, kuriam būdingi *žebelỹs*, *žebelis*, *žebėlis*; *žėvelis*, *žėvelỹs*; *šebežis*, *šebežỹs*.

Šiems pamatą turbūt padėjo prastai kalbai nusakyti vartojamas garsažodis *žebel*, plg. dar *žėbelė* ‘pasaka; vaiduoklis; nevykėlis, žioplys; žabalius’, *žėbelis* / *žėbelis* ‘pasaka; plepys, niektauška’; *žėvelióti*, *žėvernóti*, *žėvérgoti* ‘niekus kalbėti’, *žėvóti* ‘garsiai rėkti, šaukti’; *šėbaldėlė* ‘kas vis niekus kalba’, *šėbeldoti* ‘erzinti, užkabinėti; atžariai meilintis’ (LKŽ^ę).

Aptartieji duomenys skatina naujai pažvelgti ir į senesnių kankorėžių pavadinimų kilmę.

Kazimieras Būga (1961, 693) nustatė, kad lie. *kirkūžė* (plg. dar variantus *kirkūžė*, *kirkūžis*, *kirkūžỹs*, *kiřkužiai*; *kirkūžas*; *kėrkužis*) ir jo atitikmuo la. *cirkuzis* (ME 1, 386) yra sėlių palaikas. Tačiau jo kilmė kelia neaiškumų.

Jį bandyta sieti su la. *karāties*, lie. *karóti* (plg. ME 1, 393; Fraenkel 1955–1965, 216)⁷. Tačiau kaip tokiu atveju paaiškinti aptariamojo kankorėžio

⁷ Tai priesagos **-āti* (apie ją žr. Stang 1942, 155tt.; 1966, 360tt.; Skardžius 1943, 504tt.; Endzelīns 1951, 816tt.) vedinys, padarytas iš lie. *kārti*, la. *kārt*. O šis išriedėjęs iš ide. **(s)ker-*; tik nesutariama, ar – iš jo reikšmės ‘pjauti’ (plg. Fraenkel 1955–1965, 224t.; Jēgers 1966, 22t.), ar – iš ‘lenkti, sukti’ (plg. Mažiulis 1993, 133t.). Tačiau čia

pavadinimo ir jo spėjamojo pamatinio žodžio formų skirtumus? Ne veltui Janis Endzelynas (ME 1, 393) prie šios sąsajos padėjo klaustuką.

Man rodos, daug artimesnis čia būtų ryšys su lie. *kiřkti* ‘plonu balsu karkti (kalbant apie žąsis, vištas); balsiai verkti; kurkti; girgždėti’ (LKŽ^e), plg. dar la. *cirkstēt* ‘čirkšti, svirpti, girgždėti’, slov. *čřkati* ‘girgždėti’ (ME 1, 386).

Čia reikia turėti omenyje, kad kai kuriose šiaurinėse lietuvių šnektose pagrečiui su aptariamuoju *kirkužė* vartojamas *gurgūtis*, o netoliese – ir kiti minėti panašios semantikos kankorėžių pavadinimai.

Be to, vedinys *kirkužė* ir darybos požūriu gana panašus į *gurgučio* variantą *gurgōzas*. Mat tiek priesaga *-ozas*, tiek ir *-užė* kilusios iš to paties determinatyvo **-g’-* (plg. dar 4 išn.). Tiesa, su *-užis* (*-ė*) lietuvių kalboje paprastai daromi ne veikėjų pavadinimai, bet deminutyvai (plg. Ambrazas 2000, 97tt.). Tačiau šiaip jau gana dažnai deminutyvų priesagos panaudojamos veikėjų pavadinimams daryti (plg. Ambrazas 1991; 1993, 135tt.).

Latvių tarmėse nemažai panašiai kaip *cirkuzis* skambančių kankorėžių pavadinimų. Remiantis ypač la. *ciekurs*⁸ bei kuronizmu *cinkuris*, keliama mintis, kad greta **kerk-* buvęs ir jo variantas **kenk-*. Pastarąjį bandoma lyginti su lie. *kankorėžiu* (plg. ME 1, 393; Fraenkel 1955–1965, 216).

Tačiau ar ne paprasčiau būtų šio dūrinio (plg. dar jo variantus *kankorėžis*, *kankōraižis*, *kankarōžis*, *kankōžėris*, *kankurėžis*, *kunkōrėžis*, *kunkurėžis*; *kankōrai*), dabar ypač būdingo vakarinėms lietuvių tarmėms, o XVII a. užfiksuoto ne tik vakarų aukštaičių tarme besiremiančiame Mažosios Lietuvos rankraštiniam žodyne *Clavis Germanico-Lithvana (Dann=Aepffel. Skujos, ū Pl. M. Kankoreczei || Czyzka, os. F C I 443)*⁹, bet ir antrajame (plg. Pakalka 1979, 740) rytų aukštaičio Sirvydo žodyne (*Žyžka/Conus, Kun=||karežis/skuia SD*³ 440), pirmąjį dėmenį sieti su senu garsažodiniu reduplikaciniu (apie šį reiškinių žr. Brugmann 1906, 46tt.; Gamkrelidze, Ivanov 1984, 219tt.) dariniu *kañkalas* (fiksuojamu nuo raštijos pradžios), paprastai žyminčiu karvėms po kaklu rišamą varpelį?

Šis panašios darybos kaip sl. **kolkolv* ‘varpas’, s. i. *karkari-* ‘fleita’, *kalakala-* ‘padrikas šauksmas, užesys’, plg. dar la. *kaļuōt* ‘plepėti’, gr. *καλεῖν*

nėra principinio skirtumo. Mat reikšmė ‘lenkti, sukti’ veikiausiai kilusi iš senesnės ‘pjauti’ (Trubačev 1966, 246tt.).

⁸ Iš jo bei jo variantų atsirado Palatvėje vienoje kitoje lietuvių šnektose vartojami latvizmai *ciekuras*, *ciekužė*, *ciekužė*, *kiekužis*.

⁹ Remtasi Vincento Drotvino šio žodyno fotografuotiniu leidimu (1995–1997).

‘šaukti’, s. v. a. *hellan* ‘suskambėti’ ir pan. (Skardžius 1943, 23; Fraenkel 1955–1965, 213; Trubačev 1983, 137tt. ir lit.).

Pažymėtina, kad Kazimiero Jauniaus raštuose *kañkalas* vartojamas kankorėžio reikšme, o kai kuriose tarmėse jis žymi ‘gumulą’, taip pat ‘augalą panašiais į varpelį žiedais, apskritalapį katilėlį’ (*Campanula rotundifolia*) (LKŽ^e). Tad galbūt ir *kankorėžis* buvo padarytas dėl jo formos panašumo su *kañkalu*.

Antai grynai išorinė išvaizda lėmė kankorėžio pavadinimo *aguŗkas*, *agurkėlis* atsiradimą¹⁰. Vienur kitur kankorėžis lyginamas dar su burbulu, burbuole, buože, šepetėliu: plg. *burbūliai* (Timsriaĩ, plg. augalo pavadinimą *burbūlis* (*Trollius*), kilusį iš *burbūlis* ‘burbulas’, žr. Gritėnienė 2006, 64t.), *buŗbuolės* (Rybōkai)¹¹, *buoŗukė* (Ūdrijà), *šepetėlis* (Nemajūnai).

Antrasis aptariamojo dūrinio *kankorėžis* dėmuo visai aiškus – tai veiksmazodis *rėŗti* (Smoczyński 2007, 253), giminiškas sl. **rėŗati* ‘pjauti, mušti’ ir turbūt kilęs iš ide. **urēg*– ‘lauŗyti’, plg. gr. ῥήγυμι ‘lauŗau’ (Trautmann 1923, 245t.; Fraenkel 1955–1965, 245; Pokorny 1959, 118lt.; Sabaliauskas 1990, 85; Smoczyński 2007, 212).

O variantas *kankoraiŗis* remiasi veiksmazodžiu *raiŗyti* / *raiŗyti*, besisiejančiu su la. *riŗzt* ‘pjauti, riekti’ ir galbūt išriedėjusiu iš kitōs ide. šaknies **rei*– ‘pjauti’, kaip ir lie. *riŗ-k-ti* (Karaliūnas 1982).

Tad aptariamasis dūrinys gali būti kilęs iš **kankalorėŗis* / *kankaloraiŗis*. Pirmasis jo dėmuo patrupintas, matyt, dėl lengvesnio tarimo.

Pavadinimas *skujà* (plg. variantus *skūjė*, *skūjas*, *skūjis*, *skujỹs*, *skūjus*, *skujūkas*) vartojamas daugelyje aukštaičių tarmių, bet ypač paplitęs Vidurio Lietuvoje.

Jį randame jau pačiame seniausiame iš išlikusių Maŗosios Lietuvos rnkraštinių ųodynų *Lexicon Lithuanicum* (plg. Drotvinas 1987, 546):

Dannenapfel Skujos, Cųyzkas 22a;

Thannapfel

} *Cųyzka, Skuja 87.*

Thannzapff

¹⁰ Vienoje kitoje vietoje, ųymint kankorėŗi, panaudotas ir kitas slavizmas *bōba*, plg. *bobūkas* (Daugėliŗkis), *bōbeliai* (Liņkmenys). Paŗymėtina, kad ųis slaviŗkos kilmės ųodis neretai vartojamas darant liaudiŗkus augalų pavadinimus, norint pabrėŗti tam tikras tų augalų ar jų vaisių išorines ypatybes (plg. Gritėnienė 2006, 77, 153t.).

¹¹ Vediniai *buŗbuolės*, *burbūlis*, kaip ir *buŗbulas*, yra veiksmo rezultato pavadinimai, padaryti iš veiksmazodžio *buŗbti* su priesagomis, kilusiomis iš būdvardinės priesagos **-lo-* (plg. Ambrazas 1993, 92).

Pažymėtina, kad vėlesniame, bet genetiniais ryšiais susijusiame (plg. Triškaitė 2009 ir lit.) žodyne *Clavis Germanico-Lithuana*, kaip matėme, greta *skujos* atsiranda ir *kankorėžis*, o Sirvydo antrajame žodyne *skuja* eina po *kankorėžio*.

Aptariamasis žodis *skujà* lietuvių kalboje žymi ne tik ‘kankorėži’, bet labai dažnai ir ‘spygli’ (LKŽ^e). Būtent ‘eglės spyglio’ reikšmę paprastai turi jo atitikmuo latvių kalboje *skuja* (ME 3, 902). Toliau *skūjā* bandyta lyginti su r. *хвоя* ‘kankorėžis, šakelė’¹² ir kitokiais panašiai skambančiais žodžiais kai kuriose kitose ide. kalbose, pvz., v. air. *scē* ‘gudobelė’ (plg. Būga 1958, 599; 1959, 315, 618; 1961, 877; Trautmann 1923, 268; Fraenkel 1955–1965, 821; Pokorny 1959, 938).

Tačiau vargu ar *skujà* – jau toks senas žodis. Jis, kaip ir kiti minėti kankorėžių pavadinimai, galėjo atsirasti iš garsažodžio baltų kalbų dirvoje. Kazimieras Būga (1959, 297), kalbėdamas apie dvibalsį *ui*, kuris yra naujas, minėjo *skujōs* ryšius su panašios semantikos lietuvių žodžiais *skuīstas* ‘krūmas, keramas, pušynas’, *skuīstis* ‘tankus eglėlynas’, *kuīstas* ‘krūmas, keramas’, *kuītas*, *kuītis* ‘jauanas, tankus spygliuočių miškelis; tankūs krūmokšniai’.

Prie jų dar galima būtų pridurti ir lietuvių veiksmažodžius *kuīsti*, *skuīsti* ‘išdykauti, dūkti, šėlti’ (LKŽ^e) ir ypač la. *skuit*, *skuju* ‘skusti, kirpti; valyti’ (ME 3, 902).

Taigi susidaro įspūdis, kad kankorėžių pavadinimus kūrė vaikai, ganydami gyvulių bandą.

ON THE ORIGIN OF CONE TERMS

Summary

Algirdas Sabaliauskas (1972) on the basis of the rough copy of the maps of the Atlas of the Lithuanian language (cf. *Lietuvių kalbos atlasas* 1, Map 93) established, that *čiūtė* ‘cone’ (used in the Western part of North Low Lithuanian dialect not far from the area

¹² Iš gudų ar rusų kalbų pasiskolintas lie. *kvajà* ‘pušis’, vartojamas kai kuriose pietinėse ir pietrytinėse lietuvių šnektose, o variantas *kvajē* randamas Mažosios Lietuvos XVIII–XIX a. žodynuose (LKŽ^e). Iš jo su deminytyvine priesaga *-ukas* (*-ė*) (kilusia iš labai seno deminytyvų formanto **-ko-*, žr. Ambraszas 2000, 87tt. ir lit.) padarytas vedinys *kvajùkė* ‘pušies kankorėžis’, užrašytas Pūnske

where *kiaūlė*, *kiaulėlė*, *kiaulikė* have the meaning of cone) is formed not from *čečka*, *čyčka*, the variants of Slavic borrowing *šyška* (characteristic of some West High Lithuanian dialects), as Ernst Fraenkel (1955–1965, 72, 77) thought, but from onomatopoeic names of pig, cf. Lith. *čiúotė*, *čiúotis*; *čiūkà*, *čiūkas*, Latv. *čūčis*.

During preparation of *Atlas of the Baltic Languages* the revision has been made of other cone terms in Lithuanian dialects. The greatest part of them is also formed from onomatopoeic words, cf. *kukūtis* (: *kūkti* ‘give a scream, utter’, *kaūkti* ‘howl, wail, hoot’), *gurgūtis* (: *guṛgti* ‘rumble, grumble’), *burkūtis* (: *buṛkti* ‘purr, mutter; gramble’, *burkuoti* ‘coo, purr’), *baubukas* (: *baūbti* ‘moo, bellow, roar’), *būkas*, *bukas* (: *baūkti* ‘moo, bellow, roar; bleat, baa; shout, shriek’, *būkti* ‘bleat, baa, moo’) a. o.

In the similar way the origin of the older cone terms has been explained: Lith. *kīrkužė*, Latv. *cirkuzis* ‘cone’ (cf. Lith. *kīrkti* ‘cluck; weep; croak; squeak, creak’, Latv. *cīrkstēt* ‘chirp, chirr; squeak, creak’), Lith. *kankorėžis* ‘cone’ (cf. *kañkalas* ‘clapper’ and *rėžti* ‘cut, curve’), Lith. *skuja* ‘needle; cone’, Latv. *skuja* ‘needle’ (cf. Lith. *skuistas* ‘bush; pine forest’, *skuistis* ‘thick-set fir-grove’; *kuistas* ‘bush’, *kuītas*, *kuītis* ‘thick-set coniferous forest’; *skuīsti* ‘play pranks, be naughty, romp, rage, rave’, *kuīsti* ‘rummage, ransack; dig up the ground; rush’, Latv. *skuit*, *skuju* ‘shave, scrape, peel; cut, clip; clean’).

LITERATŪRA

Ambrazas Saulius 1991, Lietuvių kalbos nomina agentis istoriniai ryšiai su deminutivais, *Lietuvių kalbotyros klausimai* 29, 4–14.

Ambrazas Saulius 1993, *Daiktavardžių darybos raida. Lietuvių kalbos veiksmažodiniai vadiniai*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

Ambrazas Saulius 2000, *Daiktavardžių darybos raida 2: Lietuvių kalbos vardažodiniai vadiniai*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

BKA – Anna Stafecka, Danguolė Mikulėnienė (sast./sud./ed.), *Baltu valodu atlants. Prospektas / Baltų kalbų atlasas. Prospektas / Atlas of the Baltic languages. A Prospect*, Rīga: Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūts, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2009.

Brugmann Karl 1906, *Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen* 2(1), Strassburg: Trübner.

Būga Kazimieras 1958–1961, *Rinktiniai raštai* 1–3, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.

Drotvinas Vincentas (parengėjas) 1987, *Lexicon Lithuanicum. Rankraštinis XVII a. vokiečių–lietuvių kalbų žodynas*, Vilnius: Mokslo.

Drotvinas Vincentas (parengėjas) 1995–1997, *Clavis Germanico-Lithvana. Rankraštinis XVII amžiaus vokiečių–lietuvių kalbų žodynas* 1–2, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla; 3–4, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

- Endzelīns Jānis 1951, *Latviešu valodas gramatika*, Rīga: Latvijas valsts izdevniecība.
- Endzelīns Jānis 1980, *Darbu izlase 3(2)*, Rīga: Zinātne.
- Fraenkel Ernst 1955–1965, *Litauisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg: Winter, Göttingen: Vandenhoeck u. Ruprecht.
- Gamkrelidze, Ivanov 1984 – Тамаз В. Гамквелидзе, Вячеслав Вс. Иванов, *Индоевропейский язык и индоевропейцы* 1–2, Тбилиси: Издательство Тбилисского университета.
- Gritėnienė Aurelija 2006, *Augalų pavadinimų motyvacija šiaurės panevėžiškių patarmėje*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Jēgers Benjamiņš 1966, Verkannte Bedeutungsverwandtschaften baltischer Wörter, *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen* 80, 6–162, 291–307.
- Karaliūnas Simas 1982, Lie. *ráižyti* (-o) ‘pjaustyti, karpyti į dalis’, *Baltistica* 18(1), 105–109.
- Kaukienė Audronė 2005, Bendrieji rytų baltų kalbų *gėrti, gėria, gėrė – dzeřt, dzeřu, dzėru* tipo veiksmazodžiai, *Baltistica* 6 priedas, 119–136.
- LKA – Kazys Morkūnas (ats. red.) *Lietuvių kalbos atlasas* 1–3, Vilnius: Mokslas, 1977–1991.
- LKŽ^e – Gertrūda Naktinienė (red.), *Lietuvių kalbos žodynas*, 1–20 (1941–2002): elektroninis variantas, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005 (www.lkz.lt).
- Mažiulis Vytautas 1988–1997, *Prūsų kalbos etimologijos žodynas* 1, Vilnius: Mokslas; 2–3, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla; 4, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- ME – K. *Mūlenbacha Latviešu valodas vārdnīca*, rediģėjis, papildinājis, turpinājis (/nobeidzis – 4) J. Endzelīns 1–4, Rīga, 1923–1932.
- Нерокупнѳ 2008 – Анатолий П. Непокупный, *Біобібліографія до 75-рїччя*, Київ: Виданичий Дїм Дмитра Бурого.
- Откупщїков 1993 – Юрий В. Откупщїков, Балтийские и славянские названия овцы и барана, *Lietuvių kalbotyros klausimai* 30, 63–69.
- Pakalka Kazimieras (parengėjas) 1979, *Pirmasis lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Pakalka Kazimieras (parengėjas) 1997, *Senasis Konstantino Sirvydo žodynas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Pokorny Julius 1959, *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*, Bern, München: Francke.
- Sabaliauskas Algirdas 1968, Baltų kalbų naminių gyvulių pavadinimai (jų kilmė ir santykis su atitinkamais slavų kalbų pavadinimais), *Lietuvių kalbotyros klausimai* 10, 101–190.
- Sabaliauskas Algirdas 1972, Dėl lie. *čiūtė* „kankorėžis“ kilmės, *Baltistica* 8(2), 167.
- Sabaliauskas Algirdas 1990, *Lietuvių kalbos leksika*, Vilnius: Mokslas.
- Skardžius Pranas 1943, *Lietuvių kalbos žodžių daryba*, Vilnius: Lietuvos mokslų akademija.

- Smoczyński Wojciech 2007, *Słownik etymologiczny języka litewskiego*, Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Stang Christian S. 1942, *Das slavische und baltische Verbum*, Oslo: Jacob Dybwad.
- Stang Christian S. 1966, *Vergleichende Grammatik der baltischen Sprachen*, Oslo, Bergen, Tromsø: Universitetsforlaget.
- Trautmann Reinhold 1923, *Baltisch-Slavisches Wörterbuch*, Göttingen: Vandenhoeck u. Ruprecht.
- Triškaitė Birutė 2008, *Rankraštinio Mažosios Lietuvos žodyno Clavis Germanico-Lithvana genezė*. Daktaro disertacija, Kaunas.
- Trubačev 1966 – Олег Н. Трубачев, *Ремесленная терминология в славянских языках (этимология и опыт групповой реконструкции)*, Москва: Наука.
- Trubačev 1976, 1983 – Олег Н. Трубачев, *Этимологический словарь славянских языков. Праславянский фонд 3, 10*, Москва: Наука.
- Urbutis Vincas 1981, *Baltų etimologijos etiudai*, Vilnius: Mokslas.
- Urbutis Vincas 2009, *Baltų etimologijos etiudai 2*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Vidugiris Aloyzas 1997, Ypatybės stiprinimo vediniai su priesaga *-itkas, -ickas* pietrytinėse lietuvių tarmėse, *Lietuvių kalbotyros klausimai* 38, 207–213.